

БРОШУРА РЕФЕРЕНТА ПРОПАГАНДИ ОУН ЗАКЕРЗОНСЬКОГО КРАЮ ВАСИЛЯ ГАЛАСА 1945 р.

Питанню українсько-польських стосунків було приділено значну увагу при розробці загальної стратегії українського визвольного руху. Справа не лише в тому, що поляки були найближчими сусідами українців. Згідно з концепцією, розробленою ідеологами ОУН та УПА, саме поляки, які після Другої світової війни опинилися в однаковому з українцями політичному становищі, визнавалися їх стратегічними союзниками у перебудові міжнародноправової системи за принципом “Воля народам! Воля людині!”, що гарантував відродження польської та української держав на їх етнічних теренах. Саме тому з-поміж листівок українського підпілля, звернених до представників інших національностей, найбільше адресованих нашим західним сусідам¹. До питання українсько-польських стосунків зверталися у своїх статтях провідні діячі українського визвольного руху: Василь Мудрий², Мирослав Прок³, Михайло Палідович⁴, Зиновій Тершаківець⁵.

Однією з праць, присвячених цій темі, є брошура “Українсько-польські взаємини на тлі історії”. Її написав Василь Галаса, на той час заступник провідника ОУН на Закерзонні, референт пропаганди цього краю*. Цю

¹ Роман Дрозд у розділі “Ставлення ОУН-УПА до Польщі і поляків” наводить за період 1945-1947 років шістнадцять різноманітних звернень до польського народу. Див.: Drozd Roman. *Ukrainska Powstańcza Armia*. – Warszawa, 1998. – С.138-206. Очевидно, таких звернень було більше, проте не всі вдалося знайти.

² Борович Я. В. *Україна і Польща // Ідея і Чин*. – Ч. 4. – 1943: Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1995. – Т. 24. – С. 190–197.

³ Садовий О. С. *Куди прямують поляки // Ідея і Чин*. – Ч. 7. – 1944: Літопис Української Повстанської Армії – Торонто, 1995. – Т. 24. – С. 298–305. У 1944 р. ця робота вийшла окремою брошурою.

⁴ Карпатський Л. М. *До польсько-українських взаємин. // Ідея і Чин*. – Ч. 6. – 1944: Літопис Української Повстанської Армії. – Торонто, 1995. – Т. 24. – С. 271–276.

⁵ Чагрів Ф. *Польське питання. Видання українського підпілля 1944 року. На жаль, поки не знайдено цієї роботи. Масмо лише згадку про неї в ряді інших повстанських публікацій та у їх списку, укладеному Содолем*. Див.: Содоль П. *Українська Повстанча Армія. Довідник 2*. – Нью-Йорк: Пролог, 1995.

* Галаса Василь (1920-2002), псевдо «Орлан», «Назар», «Зенон Савченко», «В'юн», «Шрамченко», «Дніпровський». Народився в селі Білокриниця на Тернопільщині. Член ОУН з 1937 року, провідник Юнацтва ОУН Тернопільської округи. У 1943–1945 рр. – провідник ОУН Перемиської області, у 1945–1947рр. – заступник крайового провідника ОУН Закерзоння Ярослава Старуха, референт пропаганди цього краю. Протягом 1948-1953рр. – провідник ОУН ПЗУЗ, член Проводу ОУН, командир УПА-Північ. Рішенням УГВР йому присвоєно звання полковника. Захоплений у полон МГБ 11 липня 1953 року. Звільнений за амністією у 1960 році, відтоді мешкав у Києві. З 1990 року – заступник голови наукового відділу Братства ОУН-УПА.

брошуру, як і інші пропагандистські роботи, автор підписав псевдонімом «Зенон Савченко». До теми українсько-польських стосунків Галаса звертався неодноразово. Він, зокрема, був автором частини вже згаданих листівок, звернених до поляків, аналітичної праці «Польща перед виборами», виданої українською та польською мовами 1946 року⁶, а також інструкції «Рейди і політично пропагандивна робота серед польського населення», виданої того ж року⁷ і призначеної для вояків, які мали здійснювати рейди польськими землями

Василь Галаса

Однією з найважливіших праць В. Галаси на цю тему є передрукована тут публікація «Українсько-польські взаємини на тлі історії», видана українським підпіллям окремою брошурую в 1945 році⁸. Протягом 1945–1946 років вона була перевидана сім разів – по три українською та польською мовами та один раз англійською⁹. Цей факт яскраво засвідчує, яке важливе місце відводилося цій книжечці. Публікацію віднайдено в Центральному державному архіві вищих органів влади і управління України у фонді 3833 «Краєвого проводу Організації Українських Націоналістів на західно-українських землях». Оформлена вона у вигляді окремої брошури, надрукувана на 31 сторінці циклостилю форматом 13,5 x 20,5 см. На другій сторінці є напис-роз'яснення автора невідомому адресатові щодо друку роботи та її розповсюдження.

Незважаючи на назву, головним завданням своєї праці автор вважає не аналіз минулого обох народів, а пошук шляхів вирішення нагальних проблем тогочасних українсько-польських стосунків*. Наведені автором історичні факти служать єдиній меті – показати безперспективність розвитку українсько-польського конфлікту, який завжди

⁶ Згадку про цю роботу див.: Содоль П. *Українська Повстанча Армія. Довідник 2.* – Нью-Йорк: Пролог, 1995. *Szcześniak A., Szota W. Droga do nikąd. Działalność Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów i jej likwidacja w Polsce.* — Warszawa: MON, 1973. — С. 307.

⁷ Згадку про цю роботу див.: *Літопис Української Повстанської Армії.* – Торонто–Львів, 2003. – Т. 39: *Тактичний відтинок УПА 28-й “Данилів”. Холмищина і Підляшшя (документи і матеріали).* – С. 421; також: *Szcześniak A., Szota W. Вказ. праця.* – С. 306–307.

⁸ *Центральний державний архів вищих органів влади і управління України.* – Ф. 3833, оп. 1, спр. 215, 31 арк.

⁹ Содоль П. *Українська Повстанча Армія.* – С. 222.

* До речі, в літературі вона фігурує під децю зміненою назвою: див. у Содолі «Польсько-українські взаємини» // Содоль П. *Вказ. праця.* – С. 222; Щесняк і Шота наводять польський варіант назви «*Stosunki polsko-ukraińskie*» // *Szcześniak A., Szota W. Вказ. праця.* – С. 307. Очевидно, в подальших редакціях роботи назва зазнала деяких змін.

використовувався агресивними сусідами для поневолення обох народів. Робота Василя Галаси не тільки відображає погляд діячів українського визвольного руху на витоки українсько-польського протистояння, але й засвідчує їхні спроби розв'язати цей конфлікт з обопільною вигодою.

Друкована в цьому збірнику брошура, згадані статті провідних членів ОУН, а також рішення найвищого керівництва українського визвольного руху, викладені у постановах зборів та конференцій ОУН, спростовують твердження деяких польських дослідників про те, нібито українські повстанці планували винищення польського населення. Тому в редакторів збірника виникло природне бажання ознайомити спеціалістів та широку громадськість із роботою Василя Галаси, яка досі ще ніде не передруковувалась у повному обсязі¹⁰.

Свобода народам і людині!

За вільні національні держави поневолених народів

Хай живуть українська і польська самостійні незалежні держави!

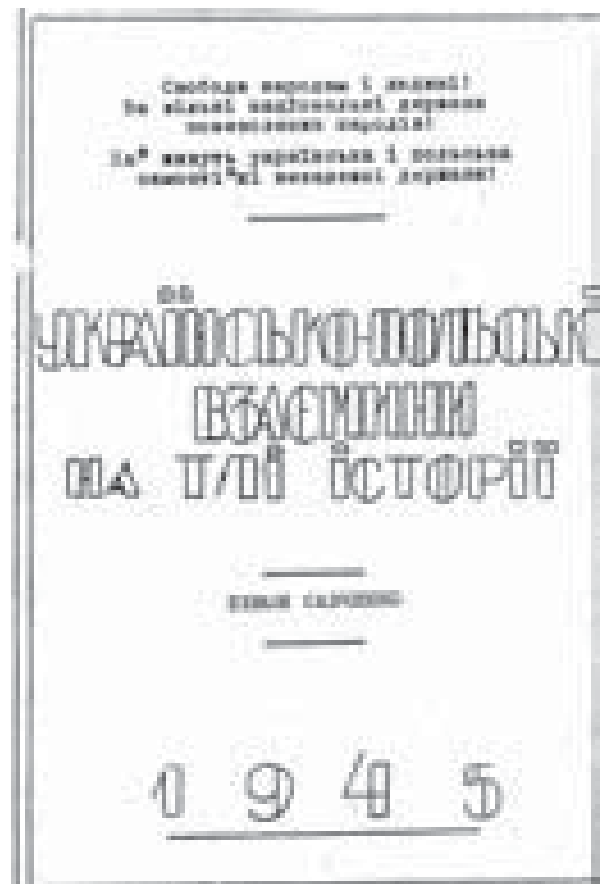
УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМИНИ НА ТЛІ ІСТОРІЇ

Зенон САВЧЕНКО
1945

Цю брошуру написав я прямо на коліні і зараз перебив прямо з чорновика, бо хотів переслати Вам. Якщо буде подавна до друку то прошу сейчас відповісти бо вона тут необхідна і то вже!!! [підкреслено в оригіналі – В. В.]. Думаю переложити на польську мову (і провести коректу).

IV.25.45.

Дніпровський*

Копія оригіналу обкладинки

¹⁰ Окремі цитати з неї наводить у своїй книзі Володимир Сергійчук. Див.: Сергійчук В. Трагедія Волині. – Київ: Українська видавнича спілка, 2003.

* Власноручний напис Василя Галаси міг бути адесований провідникові ОУН Закерзонського краю Ярославу Старуху – «Стягу».

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВЗАЄМОВІДНОСИНИ В ПОПЕРЕДНІХ ВІКАХ.

Пишучи ці рядки, ми не зміряємо заглиблюватися в питання історично-наукового характеру, лише ставимо собі за завдання проаналізувати і сконфрмувати ряд історичних фактів, що мають якесь відношення до українсько-польських взаємин – в позитивних і негативних наслідках.

Кожний нарід, здобувши легшими чи тяжшими зусиллями, і замешкавши, певну територію з її природньою різьбою, багатствами т. ін., дістав одночасно певне історичне призначення, впливаюче з геополітичного положення. З такого завдання поодинокі народи в своєму житті, звичайно, вивязуються або ні. Залежно від того чи збагнули і пізнали вони суть цієї геополітичної закономірности, яка вяже, а навіть узалежнює, їхню долю від обставин в оточуючому їх світі. Бо немає на земному глобі ані одного народу, на життя якого немало б впливу геополітичне положення, а безпосереднє зовнішнє оточення /себто сусідські народи, що мешкають кругом наших кордонів/ – зокрема. Ці народи, які мешкають кругом нас являються з правила нашими сусідами, а в практичному відношенні можуть бути нашими приятелями, або ворогами. Очевидно характер сусідських взаємовідносин дуже часто змінюється, залежно від життєвих шляхів, які вибрали собі обидва сусіди, їхнього рівня культури, шляхів природньої і подуманої експанзії, політики поодиноких володарів чи урядів, і других моментів. Коли один з народів-сусідів посягає по територію другого або обопільно намагаються включити в кордони своєї держави певний територіяльний комплекс, що знаходиться на їхньому пограниччі (часто, насичений багатствами або важний зі стратегічного погляду), тоді поміж такими сусідами вивязується збройна боротьба, яка кінчається перемогою одного або другого. Це в наслідку породжує ворожнечу між ними, і, коли час невилічить цієї рани, попадають в атмосферу взаїмовиключености. А для того, щоб надати такому загарбництву характеру національної ідеї поодинокі володарі чи уряди забарвлюють ідею такого загарбництва національними красками, вбирають в шори патріотизму, вписують як одне “вірую” в свій національний молитовник і передають його в руки своєму народові. Значить, що в головній мірі, загарбництво ставить поодинокі сусідські народи в площину крайньої взаїмовиключености і створює такі непроходимі пропасті між ними. Бо всякі інші причини такого відношення, як: релігійна і расова ненависть сьогодні уступили місце політиці. Ми однак далекі від цього, щоб пошукувати в людському світі таких ідилій, як братолюбство чи комфортний гуманізм, бо хоча такі ідеї займають багато місця в людській мові, то однак в практичному житті мають дуже скромне поле до попису. Коли б ми тепер справу ворожнечі і загарбництва взяли на лезо холодного реального ро-

зуму, то скажемо, що воно оправдується ще в таких випадках, коли приносить користі принайменше народові-загарбникові (“Чия сила, того й право”). Але, коли це не приносить користі нікому, то тоді можна сказати, що два народи-сусіди (або один з них) не віднайшли свого життєвого шляху і блукають на осліп. Таке твердження виглядало б безпідставним, але покористуємося прикладом.

Є в житті народів, спеціально сусідських, така закономірність, що їх геополітичне положення, а зовнішнє окруження в певному розділі історії зокрема, так їх взаємно узалежнює, що доля цілий час влітає однакової краски цвіти у вінок їхньої історії. Сила одних пособляє розріст других, а слабкість і упадок першого ставить в таке саме положення другого.

Подібно мається справа з життям українського і польського народів та їх сусідськими взаємовідносинами. Загарбництво Польщі по відношенню до України витворило таку ярку ненависть поміж обидвома народами, що в царині настроїв можна назвати скрайною взаїмовиключеністю. Але коли віднайти природні життєві шляхи обидвох народів, то побачимо, як геополітичне положення їх обидвох узалежнює. І то так далеко, що коли Польща доложила своїх рук до розвалу української держави, то тільки з такими наслідками для себе, що опісля сама була поваленою. Цієї геополітичної закономірності незмінє навіть такий випадок, коли по упадку української держави доля дозволить Польщі “моцарствувати” в протягу короткого часу. На жаль польські провідні круги ще й дотепер цієї правди не зрозуміли, хоча їх нарід пережив багато лиха з цього приводу.

Державна організація польського народу взяла свій початок від слов'янських племен, які замешкували землі над Вислою і Одрою, себто землі сумежні (зі зах. сторони) з посіlostями германських племен. Ці племена вже в заранні історії, виявили звірячу ненависть і агресивність по відношенні до слов'янських народів, та достосували свою державну організацію до загарбницьких і завойовницьких цілей. Отже, польський нарід зайняв одну з найдалше висунених на захід позицій, з поміж слов'янських народів, та, будучи виставленим на безпосереднє сусідство з німцями (на заході і півн. зах.), дістав призначення охороняти слов'янські позиції перед інвазією герман.

На початку польського державного існування та з певними перервами пізніше, агресивні германи турбували Польщу частими нападами, які однак не були дуже сильними (порівнюючи до татарських чи інших кочових орд) і не приносили її катастрофальних наслідків. Замічається доволі довгі розділи історії, в яких німецька небезпека для Польщі ставала незначною (з приводу внутрішнього роздору і війн), а то й зовсім відпадала. На всіх інших сусідських відтинках Польща немала поважніших суперників.

Далеко тяжча роля припала українському народові, якого предки замешкали землі над Дніпром і Чорним морем, де досить скоро побудували сильну Українську /тоді Руську/ Київську Державу. Замешкавши східне пограниччя Європи, українці знайшлися в природній ролі її жандарма на тому відтинку, і мусіли цілий час відбивати многочисельні походи кочових орд, які проявляли тенденцію до просування на захід і південь Європи. Одначе більшість з цих походів розбивалися об залізне погруддя України. В ті часи, коли Україна стояла безпереривно в стані гігантського дужання з кочовими ордами, які лявіною котилися на її територію, Польщі приходилося переживати лише збройні сутички з німецькими державками. Український нарід цілі три століття успішно відбивав ці нищівні сили кочовиків, а тим самим охороняв своїми грудьми, проживаючих за його плечами західних сусідів та створював для них сприятливі умовини для культурного розвитку і скріплення державної тугості. Завдяки своїй силі і героїці, українці врятували народи середньої і південної Європи перед неминучим знищенням зі сторони кочовиків.

Коли ми стоїмо перед фактом, який стверджує, що природне положення заставило польський нарід поборювати доволі слабу германську експанзію на Схід, український нарід – здержувати потоп кочових орд, які грозили заливом цілій Європі, то якіж тоді відносини заіснували по між нашими сусідськими народами?

Як відомо, що за виїмком короткотривалих добросусідських взаємин, відносини між обидвома народами були по більшій часті неприхильними, а то й ворожими. Причиною такого стану речей була загарбницька політика тодішних провідних верств польської держави по відношенні до України. Польські володарі покористувалися послабленням німецького натиску і виснаженням воюючої України, почали посягати по укр. землі, вбиваючи тим самим ніж в спину укр. державі, яка щойно відбила перший татарський похід на Европу. В цей спосіб Україна дістала два фронти /татарський і польський/ і врешті, внаслідок виснаження, впала, а тоді татари покотилися в Польщу і на Угорщину. Але і тоді укр. нарід продовжував боротьбу на тилах татар, що вплинуло на послаблення їхнього дальшого наступу і спричинило відворот. В дальшому татари вже не відважувалися підпринимати більшого походу на Захід, бо Україна була непевним запіллям і не могла відограти ролі їхньої випадової бази. В такій ситуації татари осілися на південно-східніх областях України і своїми нищівними рейдами перемінили цю частину укр. земель в безлюдну пустиню. На добавок цього Польща, місто піддержати укр. нарід в боротьбі проти спільного ворога, покористувалася його послабленням і загарбала Західно-Українські Землі /ЗУЗ/, та завела на них жорстокий кольонізаційний україножерний режим. Цей пе-

реломовий 1349 рік в українсько-польських відносинах /загарбання Казимиром В. Галичини/ так поглибив ненависть між обидвома народами, що й пережиті століття того не змінили. Від тоді поляки переступили ту геополітичну закономірність, яка держить долю обидвох наших народів під одною політичною планетою. – Наслідки пізніше прийшли.

За тим наступила славетна Люблинська унія /1569/, яку Польща використала для загарбання, без жодних збройних зусиль, майже дві третих території України, і приступила, одночасно з татарами, до нищення всего, що українське. Цьому ростові Польщі сприяли, крім слабості України, також й зовнішні обставини, що тоді були дуже вигідними для неї. Німеччина була політично безсильною. Чехія розбита гуситськими війнами. Угорщина була внутрішньо розбита, а на зовні зайнята війною проти турків. Загроза зі сторони німецьких хрестоносців щойно підгрівалася. Москва щойно вилазила з пеленок первісного життя. А татари послабли і задоволялися грабіжжю та нищенням України, за що, розуміється, Польщу голова не боліла. На підставі вище наведеного можемо ствердити, що тільки при такій зовнішній обстановці Польща могла, загарбавши українські землі, стати могутною державою. Бо у всяких інших обставинах таке загарбництво стало б причиною її слабості і загибелі. Розцінивши сьогоднішні зовнішні обставини України і Польщі, виглядає дуже правдоподібним, що такого щастя Польща вже ніколи не дочекається і тому “моцарство” мрії про державу “од можа до можа” не тільки, що не покриваються зі спроможностями польського народу, але й не принесуть йому позитивних наслідків. Тому, що через відсутність укр. держави Польща завсіди попаде між німецький молот, а російське ковадло.

Повертаючи до історії, також не буде пересадним твердження, що колиб в протязу кількох віків не було укр. держави на Сході, а ця держава не відбила би чисельних наступів орд, то Польща очевидно була би так знищена кочовиками, що навіть колиб останні улягли знищенню чи відступили би на Схід, то німці тоді без більших трудів овододіли би польською територією. Тим самим і сьогоднішній польський нарід інакше виглядав би. Але Польща відплатила Україні за зложену нею данину крові в обороні перед кочовиками – жорстоким поневоленням і зробила прямо замах на життя українського народу. Який однак мимо одержаних ран в час польського поневолення і татарських набігів, зумів 000000 таку мілітарну самооборонну силу – як Козацтво. Українські козаки вели на початку боротьбу проти турків і татар, але коли окупаційний режим розбещених польських магнатів дійшов в своїй жорстокості до кульмінаційної точки, тоді вістря козацької шаблі звернулося проти Польщі. Однак й тоді провідні люди укр. світу, що ще оцілили відпольонізації, робили заходи за налагодженням польсько-українських від-

носин мирним шляхом /заходи Хмельницького у короля Володислава 18./. Виступали також козаки разом з поляками на полях битв: Грунвальд, Смоленськ, Хотин /Сагайдачний – Ходкевич/, і там проливали свою кров в інтересах Польщі. Але коли перші домагалися рахунку за проляту кров і хотіли говорити, як рівний з рівним, то польські магнати відплачувалися за це найжорстокішими методами фізичного нищення /історія записала багато таких варварських вчинків польських магнатів у відношенні до українських запорожців/. В такому стані речей український нарід постановив зброєю вирішити своє право на життя, що й підприняв в 1648 р. Вістря цієї боротьби мало що не перетяло нитки польського державного життя. В розгарі цієї священної боротьби повстала Українська Козацька Держава – як результат українсько-польської війни. Польща навіть не пробувала перевести ревізію своєї політичної лінії по відношенні до України, а приступила до заїлого протиділання, не розбираючися ні в засобах ні в доцільностях.

Одним словом Польща органічно незносила всякої української держави, хочби вона творилася поза її окупаційною зоною. Цим ми не думаємо шукати чоловіколюбства по стороні Польщі, лише звертаємо увагу на політичну сторону справи та її наслідки.

Вище ми вже зазначили в яких обставинах Польща захопила велику частину укр. земель і в наслідок цього стала найбільшою державою на сході Європи. Тепер, коли творилася укр. держава і Польща мусіла уступати з укр. території, то здавалося, що остання зовсім природньо в таких обставинах мусіла бути ворогом і поборювати укр. державність. Але політичний розум каже щось іншого. – Пригляньмося, як тоді виглядав уклад політичних відносин на сході, півдні і півночі Європи, що очевидно впливало на дальше майбутнє Польщі.

З півночі загрожувала Польщі Швеція, на полудні – Туреччина, а на сході зростала в силу Московщина. Значить Польща мала три фронти /з певним чергуванням/, на яких рішальні бої щойно назрівали. На добавок цього Польща створила собі ще й четвертий – протиукраїнський фронт. Отже, як бачимо що тоді наступив зовсім інший уклад зовнішніх політичних відносин, в яких українська держава не тільки, що не шкодилаб Польщі, але вратувалаб її від неминучої загибелі. Бо хоча українська держава зменьшувала територіяльні посілости Польщі /до речі загарбані в укр. народу землі/, то проте булаб запорукою її дальшого існування в своїх етнографічних межах. А що найважніше – відсунулаб на схід Москву, яка кожночасно зростала в силу і загроза з цієї сторони для Польщі була передбачена; як також – булаб противагою до Туреччини. Значить, що інтереси тодішньої Польщі вимагали не тільки замирення з українською державою, але ще й тісного політичного і мілітарного союзу з нею. Бо такий союз паралізувавби силу Москви і

Туреччини та щойно тоді Польща створила б сприятливі і можливі обставини до державного свого існування в майбутньому. Та польська правляча магнатерія, будучи засліплена великемоцарстовими мріями, абсолютно не доцінила зовнішньої ситуації в якій опинилася Польща, і продовжувала далі боротись проти України. Остання, в пошукуванні за союзниками проти Польщі, звязалася з Москвою, яка в наслідок прилучення України /перейславський трактат 1654 р./ сейчас дістала рішучу перевагу на сході Європи і тим відставила Польщу в тінь. Проте, і цей факт, що виразно відображував значіння і вагу України на сході Європи не опам'ятав польських політиків. Ба що більше, Польща накінець допомогла Москві розбити українську державність і поділили між себе територію України /андрусівський мир 1667 р./. Що ж досягнули польські правлячі круги в наслідок ліквідації української держави? Вислідимо: 1/ Зліквідували бар'єру поміж Польщею а Московською імперією; 2/ Допомогли Москві порости в силу; 3/ Засудили своє далі державне існування на смерть і приготували власними руками потрібний розбір Польщі, який доконала Росія, Німеччина і Австрія /1772, 1793, 1795/. Після цих розборів наступила 150 літня неволя з усіма її відомими наслідками для польського народу.

Ось в які обставини запроторили польські шовіністичні імперіялісти свій власний нарід, через співучасть з Москвою в розвалі Української Козацької Держави.

Знайшовшись під потрібним забором, польські провідні круги й надалі не зревідували і не змінили свого відношення до українців, мимо одержаної лекції з попередніх століть. Коли тільки австрійська влада дала полякам певну свободу рухів і допустила їх до державно-адміністративного апарату, то цей факт поляки використали перш-за-все для боротьби проти українців. Польські чиновники на австрійській службі всіма засобами, які були в їх диспозиції паралізували і поборювали початкове культурне відродження українського народу в Галичині /в школах, письменстві, журналістиці, в культурно-освітнім житті і тп./. Це все знову скрайньо загострило українсько-польські відносини. Отже, й в такій атмосфері український і польський народи зустріли і пережили першу світову війну, яка на кінець принесла упадок царської Росії, кайзерівської Німеччини і цісарської Австро-Угорщини. Наступила хвиля національних і соціальних революцій, які в великій мірі змінили карту Європи та характер новоповсталих держав.

Вже по перших гарматних стрілах на воєнних фронтах обидва народи розгорнули підготовчу акцію /в краю і закордоном/ до рішальної боротьби за своє самостійне державне життя. Поляки знову захопилися україножерної політики. Польська еміграція, що перебувала в державах Антанти, повела сильну пропагандивну протиукраїнську акцію, в

якій взагалі заперечувала існування окремої укр. проблеми, як такої. Обоятно чи це відносилось до російської чи австрійської займанщини.

Український нарід, не зважаючи на одержані рани під час трохсотлітнього поневолення, коли тільки царський уряд виявив познаки слабости – виступив зі зброєю в руках проти московських гнобителів і приступив до творення власного державного життя. Це саме зробили українці в Галичині /1.XI.1918 р./ на передодні розвалу Австро-Угорщини.

Польські імперіялісти пішли на повне заперечення прав українського народу на самостійне життя, а навіть піднесли на него збройну руку, в цілі загарбання його території. Укр. нарід відповів на загарбницькі посягнення поляків збройною боротьбою, не думаючи тим виступати проти самостійности польського народу на його етнографічних землях. Вивязалась поміж нашими народами жорстока і нерівна боротьба і то тоді, коли щойно обидва народи вирвалися з одного окупантського ярма, а на Сході видніла нова небезпека /більшевизм/, яка загрожувала існуванню української і польської держав. Цю небезпеку взявся ліквідувати український нарід кровю і залізом, заставляючи своїми грудьми ті брами, якими червоні большевицькі банди зміряли продертися на захід і південь /Польща і Мадярщина/. Не зважаючи на це Польща завдає українській визвольній боротьбі удар в спину. Поляки виступили проти одної вітки укр. земель усіми силами свого народу, але і так їхню перемогу перерішила щойно прислана з Франції озброєна і гідно випосажена армія Галлера /мимо того, що була призначена державами Антанти тільки на протибольшевицький фронт. Україна воювала тоді на трох фронтах /большевицький, білогвардійський та польський/ і без жодної моральної матерьяльної піддержки зі зовні. І хоча програла, проте, без сумніву, поважно послабила большевизм і тим самим вратувала Польщу від поневолення. Що таке твердження не є пересадним то свідчать про те самі факти: 1/ Україна три роки вязала руки большевикам і в цей спосіб унеможлиблювала їм загарбання принайменше тих земель, що входили в склад царської імперії /в тому числі і польські землі з Варшавою/; 2/ В час наступу большевиків на Варшаву в “цуді над Віслою” брала участь чисельна Українська Армія під командуванням гол. от. С. Питлюри, а в большевицькому запіллі українці посилити на цей час партизанські акції, і це все разом змусило большевиків до відвороту. Значить Польща була вратована від червоного заливу, у великій мірі коштом української крові. На це польський уряд відповів підписанням з большевиками миру в Ризі /подібний андрусівському/ на підставі якого Польща і Росія поділилися укр. землями. А рештки армії гол. от. Питлюри, які ще недавно кривавилися в обороні польської столиці, цей сам уряд запроторив в конц. табори. Так по “союзницьки” поступила тодішня Польща з Україною. Але

це менше важне, коли виходити з об'єктивного становища, головним тут являється політичний сенс такого потягнення.

Польща, завдавши Україні удар в спину, допомогла московським більшовикам поконати її збройні сили, повалити державу та закріпитися на Україні. І знову поляки поповнили ту сакраментальну помилку, що в час і по андрусівському мирі. Тепер польські провідні круги тимбільше не передбачили загрози зі сторони російського імперіялізму /перекрашеного на червоно/ і пішли на розвал цієї держави, яка охороняла їх від тої загрози або могла її зовсім ліквідувати. Не буде видумкою, коли скажемо, що більшовизм міг бути розгромлений на голову при співучасті обидвох народів, або хоч при умові неутральности поляків по відношенні до України. Як бачимо, не доцінила Польща /також завдяки полякам і другі західні держави/ значіння укр. держави – як головної протибільшевицької сили на сході Європи. Цим самим польський уряд, таким відношенням до укр. держави, приготував четвертий розбір Польщі, який наступив заледви по двацятьлітньому її існуванні. Образові наслідки такі: нехотіли поляки ліквідувати загрози московсько-більшевицького імперіялізму через сприяливе і позитивне ставлення до укр. держави, а лише протилежним відношенням таку загрозу збільшили; не пішли на розбиття тоді ще слабого більшовизму, разом з укр. народом, то, порісший в силу, московський імперіялізм розгромив їхню державу в 1939 р. і запроторив польський народ в жахливу неволю, в якій він перебуває і досі. Така доля Польщу стріне завжди, коли тільки її східним сусідом буде не українська держава, а імперіялістична Росія, обоятно – біла, червона, чорна чи ще інша.

ПОЛІТИКА – ЧИ ТЕРОРИЗМ І БЕЗГЛУЗДЯ?

Не будемо тут займатися цим всім, що пережив укр. нарід на своїх землях, які знайшлися під польською окупацією, про це дала і дасть свій осуд історія. Ми звернемо увагу на політичні моменти відношення польського уряду до укр. народу і які це наслідки принесло для Польщі.

Як відомо, що після насильного і несправедливого загарбання Польщею укр. земель: Галичини, Підляшшя, Холмщини і частини Волині, – доля цих земель була припечатана рішенням Мірової Конференції в Парижі. На підставі якої Польща дістала, такби мовити, в аренду згадані укр. землі з зобов'язанням встановити на них самоуправу за національним принципом. Польща очевидно навіть й цього не додержала та приступила відразу до кольтонізаторської і польонізаційної акції на них. Починаючи від мордування /голодом і прямо/ інтернованих українських вояків і старшин в конц. таборах /Домбля, Тухоля, Бересть і др./, арештів, шибениць, польонізації укр. шкіл, пара-

ліжування культурно освітнього життя, відібрання укр. мові урядових прав, розвалювання церков – польський уряд на кінець укоронував свою україножерну політику ганебною пацифікацією і декретом, який голосив: “Ані пяди землі в українцям в руки” /розуміється, що йшла мова про українську землю/. На підставі вище наведеного можна сказати, що це не була жодна національно-меншинева політика польського уряду, – це прямий поліційний тероризм проти укр. меншини /і других/, яка була насильно влючена в кордони польської держави. Що український нарід при тій обстановці приступив до збройної революційної боротьби проти окупантської влади, то це зовсім зрозуміле, але, що польський уряд не передбачив наслідків сприводу такого внутрішнього стану Польщі і її зовнішніх обставин та не запобіг цьому, – це хоч для нас й зрозуміле але дивне.

В якихже тоді зовнішніх обставинах знаходилася Польща? А ось вони!:

В цей час, коли польський уряд провадив, такби мовити, війну проти українців /до речі ним споводовану/, тоді за східними і західними кордонами Польщі зросталив силу два грізні імперіялістичні хижаки /московсько-большевицький і німецько-гітлерівський/. Що дня лунало з кремлівського мечету гасло: “Пролетарі всіх країн єднайтесь”, якому з Берліна вторувало гітлерівське “Дранк нах Остен”. Для реалізації цих кличів працювали большевицькі і німецькі фабрики зброї та інших воєнних припасів, готувались могутні армії ітп. Значить, наближалась нова війна, яка мусіла заторкнути Польщу вже в перших днях її вибуху, бо ця лежала на дорозі згаданих двох загарбників. Але польські провідні круги не бачили чи не хотіли бачити цього, що над їхньою головою зловіщо блистіло вістря демоклевого меча, і зарозуміло побрязкували шабельками та дальше продовжували безглузду війну проти українців, мимо цього, що удар з зовні приближався з кожним днем. А як що бачили те все, то тоді хто на їх думку мав цей удар відбити, коли 40 % населення Польщі /українці, білоруси, литовці і ін./ були наставлені скрайно вороже до польської держави /що спричинив сам уряд/ і тільки чекали моменту щоб її повалити,. Чи міг зрештою той українець, литовець чи білорус, який перебув тюрми, Берези, побої, культурне пониження і тд., – зі зброєю в руках із самопожертвою відстоювати інтереси Польщі? Про це повинні були подумати першза-все ті, які таку безглузду боротьбу проти нац. меншин проводили. Коли взяти ці факти /було й більше причин/ під політичний прожектор, то очевидним стане, що Польща, з огляду на її внутрішнє і зовнішнє положення, не була здібна до відбиття хочби найслабшого зовнішнього удару.

Такі наслідки для Польщі принесла внутрішня протиукраїнська політика польського уряду. А тепер погляньмо на наслідки такоїж закор-

донної політики. По причині відсутності української держави Польща дістала одночасно удар зі заходу і сходу, який наніс її карколомну катастрофу. І тої фатальної для Польщі правди вже не можна було нічим змінити в 1939 р. чи запобігти цьому ще перед wypowiedженням війни. Польща тоді чи пізніше, в такий чи інший спосіб булаби окупована. Бо її доля була пересуджена ще в 1918-20 рр. на побоевищах під Львовом, Чортковом і ін., а також на Міровій Конференції в Парижі. Ясно, що вже в 1939 р. Польща хочби й була краще до війни приготувалася, то все одно не видержалаб одночасного удару зі сторони Німеччини і большевиків. Щоб вийти цілою в 1939 р., треба було створити до цього передумови ще в згаданих 1918-20 рр. Стоячи в центрі наведених фактів та пізнавши джерело тих нещасть, які стрінули Польщу в час німецько-большевицького нападу на неї, можемо сміло ствердити, що вона /Польща/ могла оминуту катастрофу 1939 р. тільки тоді, колиб її східним сусідом були не московські большевики – імперіялісти, які завдали їй по зрадницьки удар в спину, – а булаб на їхньому місці українська держава. Україна булаб не тільки виключила московсько-большевицьку небезпеку, але булаб також політичним і мілітарним союзником для Польщі проти Німеччини. Останнє твердження не є таке без підставне, як це може де кому здаватися, воно має своє практично-політичне підложжа. Вистарчить тільки згадати гітлерівський імперіялістичний клич /“Дранк нах Остен”/, реалізація якого безпосередньо загрожувала Польщі і Україні. В тих обставинах союз двох держав являвся необхідною природною konieczністю. Також, врахувавши мілітарні і економічні спроможності України і Польщі, можна сказати, що протиставлення гітлерівській воєнній машині свої сили, мало повні вигляди на успіх, хочби навіть західні держави /Франція і Англія/ не виступили проти Німеччини вже в перших тижнях війни. Але завдяки протиукраїнській політиці, веденої польськими урядами, все вийшло не так як могло вийти, а так як вийшло.

Такою дорогою перейшов польський нарід з короткотривалого життя під жахливе німецько-большевицьке поневолення, з якого тепер далеко тяжче вирватися, як це собі поляки зараз уявляють. Виходячи тепер зі заложення, що польський уряд вів цілий час протиукраїнську політику /помагав большевикам, валив укр. державу ітд./ ради цього шматка українських земель /ЗУЗ/ і тим довів до упадку польську державу, то деж тут рівновага корисний, а втрат? Приймім, що поляки взяли з окупованих укр. земель поважну скількість збіжжя, нафти, вугілля, худоби і іншого добра; посиділи 20-ть років на посадах в державному апараті, пробували ці землі кольтонізувати і польонізувати, але це пішло на марно, бо від того згадані землі і так не стали польськими /ані складом населення, ані державним посіданням/. А тепер втрати по тій

причині: втрата державності, Катинь, Майданек, Осьвенцім, Сибір, Соловки і другі фабрики смерті; Варшава, – економічне знищення і дальша жаклива неволя з її кошмарними наслідками для польського народу. Очевидно, що приходи з втратами не покриваються. Деж тоді політичний толк польських політиків??!

Цим ми не думаємо доторкати болючих ран польського народу, і ми тут далекі від цинізму бо наш нарід переживає те саме, але хоч з тою сатисфакцією що сам себе в це пекло не запроторив, а прийшло воно шляхом фізичного насилля, проти чого веде він безпереривну збройну боротьбу. Не скажемо також, що така політика польських провідних кругів являється випадковістю, бо сьогоднішні польські політики вірно її продовжують, а що гірше – її піддержує увесь польський загал.

Можемо на кінець цього розділу сказати, що крім політики опортуністичної, принципіальної, імперіялістичної і всякої іншої, є ще політика не політична або простою мовою кажучи – дурна. Обоятно, чи впливає вона з неумности чи з сліпого шовінізму.

УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ВІДНОСИНИ ПІД НІМЕЦЬКОЮ І БОЛЬШЕВИЦЬКОЮ ОКУПАЦІЯМИ.

Правду сказав славний укр. географ проф. С. Рудницький, якій висловився про поляків слідуючо: “поляки пережили багато, але навчилися... нічого” і дійсно.

Український і польський народи знайшлися під окупацією нищівного режиму обер-катів Гітлера і Сталіна, проти яких обидва народи вели і ведуть завзяту збройну боротьбу. Відомим стало вже для кожної думаючої людини, що сила і розріст цих імперіялістичних хижаків, це слабкість і загибіль поневолених ними народів та навпаки. З ними не договоришся іншою мовою, лише мовою зброї. А якщо так виглядає дійсність, то тоді поневоленим народам необхідно шукати спільної мови і спільним фронтом виступити проти кривавих смертоносців та на звалищах їхніх імперій побудувати власні національні держави. Така боротьба на щастя вже ведеться. Український і другі поневолені народи спільним фронтом ведуть нещадну боротьбу проти німецько-більшевицьких імперіялістів. Ця боротьба зростає з кожним днем на силі і на кінець таки положить край всякому поневоленню та поневолювачам та принесе свободу народам і людині.

Одне з місць в тому великому визвольному фронті повиненби зайняти й польський народ, бо ж іншої дороги для його визволення немає. Та на диво /собі на погибіль/ поляки своїми імперіялістичними /аж смішно звучить такий термін, коли бачиться положення польського народу і його спроможності/ посяганнями на чужі землі і вислужництвом, виключили себе з цього фронту.

Польська верхівка вже від перших днів большевицької /39-41 рр./ і німецької окупації заняла вороже становище до українського визвольного руху і української державної проблеми взагалі /до речі, її становище ніколи інакше не виглядало/ і в такому дусі наставила загал польського громадянства. Польські шовіністичні імперіялістичні круги:

1/ Не визнали і не визнають прав українського народу на власну державу та розглядають український нарід як такий, що призначений бути завсіди поневоленим Польщею і московськими імперіялістами;

2/ Заперечують право українського народу на західноукраїнські землі та вважають їх стало своєю територією.

Оце, такби мовити лише політичне відношення польської верхівки до життєвих прав українського народу і його державної проблеми, що розбило усі спроби українсько-польського порозуміння. – А тепер погляньмо на практичне становище Поляків до Укр. Народу.

Зараз по приході німців на українські землі вивязалась жорстока боротьба поміж укр. народом, який не давав себе поневолити, а німецьким загарбником, що поневолював. Поляки, місто стати спільним фронтом проти спільного ворога, пішли за кличем, що його вкинула їх шовіністична і безвідповідальна верхівка. Клич звучав: “Ренкома гестапо ніщиць українцув”. Цей клич вірно і консеквентно реалізували польські верховоди, запрягши до цього польські шовінізовані маси, які мешкають на українських землях. Посипались масові доноси і провокації на українців, за тим пішли побої, грабіж, розстріли, палення сіл, кидання в огонь жінок і дітей та інші дикі оргії, що їх виправляли по українських селах, на спілку з озвірілим гестапом вславлені польські кріпо, зондердінст, баншуци, фольксдойчі і другі польські агенти на німецькій службі. В склад цих гітлерівських душоубів і вислужників входили також члени польського підпілля, які власне були ініціаторами в погромах укр. населення.

На добавок цього появилися на українських землях /Волинь, Полісся/ сталінські партизанські банди, які розпочали мордувати, побивати, грабувати українське населення та палити його оселі. Український нарід застосував збройну самооборону проти сталінських опричників, яка перетворилася в пряму фронтову війну. Польські верховоди побоялись того, що українці тих земель врятуються перед знищенням і будуть їм далі заваджати в їхніх загарбницьких плянах. Вони вкинули на боротьбу проти українців увесь свій підпольний апарат зі збройними загонами включно та штовхнули польське громадянство до агентурного вислужництва цим передвісникам сталінського поневолення, а далі приступили до масового мордування певинного українського населення. В наслідок такої ганебної роботи поляків і самооборонних акцій українського населення створилася на цих землях відома невідрадна ситуа-

ція, яку спричинили, тільки і тільки польські шовіністично-імперіялістичні круги. Це вони і їх тероризм стали причиною українсько-польського непорозуміння про що відомо не тільки українському і польському народам, але й цілому світові.

Все що ми вище навели мало місце тоді, коли Провід українського визвольно-революційного руху в своїх постановках /II і III-ї Конференцій та III-го Надзвичайного Великого Збору/ висловився за співпрацю з усіма поневоленими народами, в тому числі і з поляками. Але польські імперіялісти відхилили простягнуту до згоди нашу руку і далі продовжували вислужницьку роботу і безглузду боротьбу проти українців.

За повідомленням польського радіо з Лондону 5.4.44 р. польський еміграційний уряд оголосив заяву співпраці між своїми т.зв. збройними силами в краю і Червоною армією. Одночасно підтвердив, що польські збройні сили співпрацюють з наступаючими большевиками, зокрема на Волині.

Нам відомо, що така співпраця поляків з большевиками практикувалася перш-за-все на протиукраїнському відтинку. Значить, те все, що поляки виправляли на Волині і Поліссі було офіційно потверджене. Зрештою, в наших руках були також і інструкції польських підпольних органів, що цей факт підтверджують. Як самі поляки вишли на тій співпраці, то це вже сьогодні всім відоме. Хоч поляки стараються бачити /або роблять таке вражіння/, в тому дипломатично-політичну необхідність чи маневр, але ми, в тому випадку, в силі розмежувати, де тут кінчається політика а де починається божевілля. Можливо, що польські народні маси, будучи шовіністично і україножерно наставленими через своїх верховодів, ішли на нищення українства з вірою, що тим служать інтересам своєї Батьківщини і створюють в цей спосіб передумови до її усамостійнення. Однак /на жаль/ це все ішло на користь Москві і Берлінові, а на шкоду Польщі. Що ж в такому разі думали ті, що штовхнули польську масу на протиукраїнську боротьбу? Чи не передбачали й не передбачають вони наслідків цього? Вартоб полякам над цим застановитися.

В час поновної окупації українських земель большевиками /1944 р./, які тим разом окупували й цілу територію Польщі, український народ зосередив усі свої сили до боротьби проти кремлівських загарбників. До тоїж боротьби приступили, солідаризуючись з Україною, народи Балкану, Прибалтики, Східної Європи і Азії. Українська Повстанча Армія /УПА/ і Повстанчі Армії других поневолених народів ставлять здецидований і рішучий спротив червоним окупантам та в цей спосіб творять передумови до переможнього рішального остаточного бою. Український Уряд – Українська Головна Визвольна Рада /УГВР/ витає в своєму

маніфесті /даний в червні 1944 р./ збройну боротьбу поневолених народів, в якому заявляє: “Витаємо боротьбу інших поневолених народів за своє визволення. З ними, зокрема з нашими сусідами бажаємо жити в добро сусідських взаєминах та співпрацювати у спільній боротьбі при умові пошанування ними визвольної боротьби українського народу”.

Всі національні меншини, що живуть на українських землях, закликаємо включатися в українську визвольну боротьбу. Їм забезпечуємо певні громадянські права в Українській державі.”

Що ж на це поляки?

На українських землях, що включені до т.зв. Української Советської Соціалістичної Республіки /УСРСР/ поважна частина поляків пішла на повну співпрацю і услуги НКВД та разом з ними мочать руки в українській крові. Також на укр. землях, які Сталін включив в кордони т.зв. “демократичної” Польщі, місцева агентурна польська адміністрація і її міліція, тільки й те робить, що грабує, мордує, розстрілює, побиває і знущається над укр. населенням та палить його оселі кидаючи в огонь жінок і дітей. Ми знаємо, що Люблинська агентура, це шайка підлих зрадників польського народу – це вірні слуги кривавого Сталіна, але знаємо також й те, що в цій адміністрації і міліції є поляки різних суспільних шарів, та різних політичних угруповань, а навіть члени польського революційного протибольшевицького руху /АК/ – але в боротьбі проти українців усі подали собі руку. Мимо того, що між собою вони поважно розходяться.

Останніми часами Сталін запланував знищити 1 міль. українців, які мешкають на українських землях в т.зв. “демократичній” Польщі і зарядив переселення. Зрозуміло, що українське населення в обороні свого життя протиставляється переселенню і буде навіть збройно оборонятися. В тому випадку не слід порівнювати долі польських переселенців, які приїжджають на свої землі і в своє рідне середовище, з долею українських переселенців, яких Сталін запроторює на примусові роботи в таких обставинах, що їм там приходиться тільки згинувати. Поляки очевидно на це не зважають і по наказу Сталіна приступили до офіційного і скритого мордування українців та палення осель, щоб в такий спосіб змусити їх до переселення. В поодиноких селах польська міліція і боївки повимордовували по кілька десятків українських родин, включно з старцями, жінками і дітьми /повіти: Грубешів, Замость, Володава, Холм, Ярослав, Перемишль, Лісько, Сянок, Коросно і ін/. В цих варварських акціях нерідко беруть участь поляки поодиноких осель, числом кількадесяти озброєних цивільних осіб.

Чи поляки вирішать терором і боївками справу кордону, коли ще самої держави не мають і до її здобуття ще доволі довга і тяжка дорога – то ми маємо право глибоко сумніватися. На нашу думку справу укра-

їнсько-польського кордону єдино можуть вирішити дійсні польській і українській уряди справедливим і мирним шляхом. Або вирішувати її не прийдеться зовсім, бо обдва наші народи будуть поневолені сталінським кривавим режимом. При чому тут терор?

Інша річ, що наші самооборонні акції завсіди матимуть успіх і ми навіть менше жертв не понесемо /порівнюючо до польських жертв/, але ми розуміємо вагу цього епохального моменту, в якому рішається доля наших народів. Тому ми завсіди давали і даємо верх політичному розумові, відкладаючи на бік ненависть і помсту. Бо якщо ходилоби о відплату то врахувавши жертви українського народу нанесені поляками в протягу кількох століть, то миб ще лишилися поважними довжниками. Але так ми до справи не підходимо і не хочемо обвинувачувати цілого польського народу за гріхи його безвідповідальних чинників. Зрештою розгляньмо, які наслідки для самих поляків принесе така безглузда протиукраїнська боротьба і в яким тоді положенні опиниться їхня державна проблема? Постараємося відповісти на це питання:

1/ Поглибиться ворожнеча по між українським і польським народами та змусить українців до самооборонних відплатних акцій, що нанесе полякам непотрібні жертви;

2/ Стягне ненависть до поляків зі сторони усіх поневолених народів;

3/ Доведе до повної ізоляції польську державну проблему серед поневолених народів і на міжнародній арені взагалі.

Щож тоді...? Хай над цим думають самі поляки.

Чейже кожному полякови під силу зрозуміти, що Польщі ніколи не вдасться відзискати своєї самостійности при большевицькому сусідстві, а тільки на їхньому трупі. Але польський нарід сам є безсильний проти большевиків і ніколи власними силами не вирветься з під їхнього чобота. Большевики можуть бути і будуть знищені тільки спільним фронтом поневолених народів, з якого поляки виключають себе загарбницькими претенсіями на чужі землі /українські, білоруські та литовські/ і тим способом переходять в табор ворогів поневолених народів.

На щож тоді польські провідні безвідповідальні круги орендують себе і свій народ?

Чи думають може діждатися ситуації подібної 1918-20 рр. і дістати державу в Паризьких сальонах на слідуочій мировій конференції? Таж тоді Австрія і Німеччина були розбиті державами Антанти, Росію розвалила большевицька революція, а наступ большевиків відбила Україна. Теперже треба буде вирішувати справу власною кровю і залізом в боротьбі проти большевиків /рахуючися з тим, що Німеччина вже буде розбитою/. Чи думають, що допоможуть полякам розбити большевиків і побудувати державу "од можа до можа" такі держави як: Франція, Англія і Америка?

Що до Франції, то вона сьогодні сама ледви держиться при житті і нового Галлера не вирядить до Польщі, бо своєї армії немає чим озброїти. А якщо йде про політичну піддержку з її сторони, то тут є дві можливості: або Франція стане на пробольшевицькому становищі і визнає Польщу, як 17-ту республіку ССРСР, – або перейде в протибольшевицький табор і в відношенні до Польщі піде по такій самій лінії що й Англія. /Невиключене, що Франція не забула поведінки передвоєнної Польщі і пам'ятає справу Заользя/.

Коли тепер йде про Англію /бо Америка правдоподібно в польському питанні займе таке саме становище/, то над цим дещо ширше зупинимось. Очевидним є, що Англія змушена необмеженою агресивною політикою большевиків, протиділати їхнім впливам, а також пособляти ті сторони, які прямують до розгрому ССРСР, а одночасно не загрожують ані не противорічать інтересам англійської імперії. ССРСР являється для поневолених народів тюрмою, а для Англії – грізним суперником. Тому розвал ССРСР є для перших передумовою до побудови самостійних національних держав, а для Англії – ліквідацією небезпеки. Але всяку ціль можна досягнути лише відповідними засобами, а бажання мусять покриватися зі спроможностями і доцільністю /останнє відноситься до людей умних/. В зв'язку з тим, не дуже то хочеться вірити, щоби Англія, будучи заангажована на протияпонському фронті /вже по капітуляції Німеччини/ поспішала з обильною допомогою для Польщі, і щоби кровю своїх синів хотіла платити за чужі примхи і екстра аспірації. Колиб навіть допустити, що Англія вишле якісь інтервенційні відділи проти большевиків, то все одно тягар боротьби буде спочивати на плечах поєднаних поневолених народів, серед яких український народ займає дуже важну позицію, бо вилонив таку ідею, що мов динаміт розсаджує большевицьке нутро. А це передумова розвалу большевиків, бо Росії ще ніхто не поконав тільки при допомозі зовнішніх ударів, не стосуючи одночасно ударів з нутра. Прикладами до цього хай послужать: похід Наполеона, англо-американсько-французська інтервенція в 1919-20 рр. та врешті похід Гітлера.

Якщо Англія виступить проти большевиків, то виглядає більше правдоподібним, що вона потрактує проблему поневолених народів, як цілість – як суцільний протибольшевицький фронт, з якого поляки себе виключили. Якщоб знову Англія не змінилаб свого дотеперішного відношення до ССРСР, тоді, очевидно, рахунок на її допомогу для Польщі пропащий. Відносно східного кордону Польщі, Черчіль сказав своє слово в промові ще в лютні 44 р., в якій приблизно висловився так: “Англія ніколи не гарантувала східнього кордону Польщі, а якщо сказала своє слово в тій справі, то це відносилось до лінії Керзона, як також – не апробувала окупації Вільна поляками і дру-

гих непольських земель”. Такий погляд офіційна Англія й далі обстоює /останні промови Черчіля і Ідена/. Колиб навіть прийняти погляд, що в сьогоденній ситуації для Англії бажаною є польська держава, як один з протибольшевицьких буфорів, то однак перед створенням такого буфору треба розвалити большевизм, бо Сталін тут в нічому не поступиться і цю справу зможе вирішити лише зброя. А до цього треба сили усіх поневолених народів, і про це знають не тільки в нас, а також й в Лондоні.

Та щож, коли польські провідні круги своїми загарбницькими претенсіями зробили польську проблему таким много-гранчастим каменем, що його не вложиш в ніякий протибольшевицький мур, бо суперечить одночасно з проблемою України, Литви і Білорусії, а може ще й зякимсь народом. Значить, що поляки являються перешкодою в розгромі большевизму – як головного суперника Англії і ворога поневолених народів та цілого культурного світу.

Тепер на кінець. Чи не чекають поляки нового Андрусова або Риги?

По-перше – поневолені народи постараються заздальгідь унешкідливити таку евентуальну поставу поляків. Хоч така орієнтація сьогодні не має практичного підлолжжя, По-друге — колиб навіть — теоретично допустити таку можливість, то це по правді бувби тільки відступ московського вовка в кущі, щоб в догідній ситуації знову кенутися на польського барана і вже раз на все з ним покінчити. Відступ часу між цофанням взад, а стрибком вперед не потревавби вже 20-ть років, як це було попередньо. Пятий розбір /а можливо що й останній/ Польщі, що його знову приготовилиб самі поляки, прийшовби за кілька років. Про долю польського народу в такій ситуації не приходиться говорити, бо хто знає большевиків, то вона може бути передбачена /большевики чейже побили рекорд в нищенні цілих народів/.

Отже, союз з Україною тут необхідний. Бо при допомозі українського народу можна розвалити большевизм і побудувати самостійну польську державу, яка зможе існувати тільки тоді, коли державним сусідом на сході буде Україна. Це тим більше необхідне для Польщі, коли ще й врахувати небезпеку німецького імперіялізму, яка і по цій війні не буде повністю зліквідована.

ЯКА ПОЛЬСЬКА ДЕРЖАВА БУДЕ СИЛЬНІШОЮ?

Щоб відповісти на це питання треба зійти з шовіністичного і імперіялістичного горища та взяти як критерій /мірило/ державно-політичний розум.

Вище ми вже сказали, що без поєднання сил з Україною і другими поневоленими народами, які єдині можуть розвалити большевизм, поль-

ська держава не зможе повстати навіть на території одного воєвідства. А тепер вкажемо на елементи сили і слабості польської держави.

Сила польської держави лежить в її побудові на польських етнографічних землях, а слабкість – загарбанні чужих земель з ворожим собі населенням. Мозаїкова польська держава /зрештою як й всяка держава такого характеру/ завсіди була й буде найслабшою – і тільки державою на дуже короткий сезон. Про це поляки мали вже нагоду переконатися на власній шкурі і на прикладі других мозаїкових держав /Австро-Угорщина, доля сьогоднішньої Росії і других/. Вже навіть в польсько-литовській державі, хоч по відірвані частини укр. земель /1648 р./ була така дісприпорція між кількістю пануючого народу та підчиненими, що при так різнобарвному складі тодішня Польща мусіла чекати тільки загибелі. Процентіві числа національностей в Польщі /перед першим розбором/ були такі: Поляків 33%, Українців і Білорусів поперх 37%, Жидів 10%, Литовців поперх 9%, Німців поперх 8%, Москалів 1%. Це, що Польща існувала в мозаїковому стані два /у меншому складі навіть чотири/ століття – пояснюється слабкістю національної свідомості поневолених Польщею народів, і слабкістю її сусідів. Пізніше така держава існувала так довго, як довго її сусіди були слабкі, а коли ті поросли в силу, то польська держава мусіла загинути без великих воєн, так як свого часу без великих воєн повстала. Дещо подібною була польська держава 1920-39 років, бо мала в своєму нутрі около 40% чужонаціонального елемента, який займав скрайно вороже становище до окупаційної держави /в великій мірі завдяки політиці польського уряду/. З цього приводу польський державний апарат був цілий час турбований визвольно-революційною боротьбою окупованих народів, і ця обставина поважно вязала йому руки. А коли прийшов зовнішній удар /напад – Німеччини і большевиків/, то не тільки, що не могла Польща числити на піддержку з їх сторони, а ще й мусіла боятися їхнього збройного виступу. Така доля стрінулаб завсіди подібну польську державу, а в сьогоднішніх обставинах особливо, бо й сусіди сильні і національна свідомість надзвичайно піднялася серед народів, що їх Польща поневолювала. Сьогодні наприклад навіть 3-4 міл. українців в польській державі булиби скринєю динаміту в польській державній будівлі і вибух з катастрофальними наслідками для неї наступивби скоріше чи пізніше. Натомість польська національна держава на етнографічних землях, яка числилаб поперх 200.000 кв.км. простору з 23 міл. населення, булаб дуже кріпкою і географічно та етнографічно дуже одноцілою. А що найважливіше – така держава малаб тоді можливість жити в мирі і тісному союзі з Україною та другими сусідами /не імперіялістами/. Поляків чомусь опанувало переконання /собі на шкоду/, що без загарбання ЗУЗ польська держава не може існувати взагалі. Це, очевидно зовсім не правильне. Бо

коли поміж Польщею і Україною наладнається географічно-політична границя, тоді відпаде антагонізм і ворожнеча, а наступить співжиття і тісний союз політичного, мілітарного, економічного і культурного характеру. Тимбільше, що українська держава, відсуне небезпеку московського імперіялізму, а проти евентуальної німецької /чи іншої/ агресії Польща завсіди моглаби числити на всесторонню допомогу Україні. Україна потребуватиме від Польщі вугілля і промислових продуктів, а Польща – поживи, сирівців і ринків збуту на Україні. Така співпраця українського і польського народів булаби запорукою росту їхньої державної тугості, та запорукою порядку і миру в Середній та Східній Європі.

КІНЦЕВІ ЗАВВАГИ

Накінець хочемо звернути увагу на деякі практичні моменти українсько-польського відношення в сьогodнішніх обставинах. В попередніх розділах вказали ми на джерела ворожнечі поміж обидвома нашими народами та її наслідки – спеціально для Польщі. Одначе, це не є справа до позитивного її полагодження. Треба лише дати перше місце політичному розумові і йому підпорядкувати всякі інстинктовні стимули. Сьогodні, кожному полякові треба належно розцінити конкретний стан речей, себто внутрішнє і зовнішнє положення Польщі і відставити на бік безправну, нічим не узасаднену і не покриваючюся з власними спроможностями загарбницьку орієнтацію. Бо це погубить Польщу. Сьогodні треба бути поляком ХХ ст., а головно його 5-го десятиліття і бачити політичну ситуацію такою, якою вона в дійсности являється. Бож хіба не є реальною думка поляків про український народ, як “людек ціхіх пйосенек” і обдурювати себе думкою про можливість поневолення його, коли це зрештою, як ми бачили, приносить погубні наслідки для самої Польщі. Як також, не реальною і безглуздною являється протиукраїнська боротьба. Чейже можливим є, і корисним для обидвох народів, добитися такого взаїмовідношення щоби, наприклад, наші збройні відділи стаціонували побіч себе і місто вести проти себе боротьбу повернути її проти большевицьких окупантів; щоби українські і польські революцінери себе взаїмно не стріляли, а разом посилили вогонь своєї зброї проти сталінських енкаведистів і їх агентів; щоби польські патріоти, які служать т.зв. “демократичній” адміністрації і міліції, при зустрічі з українськими повстанцями не зачіпали їх, а навпаки, тоді очевидно і українські повстанці не вживатимуть зброї проти них та обійдеться без зайвих жертв; щоби польське населення місто доносити на українців, виказало повну солідарність з ним в боротьбі проти спільного жорстокого ворога – московських большевиків. Бож не личить нам бути безвольними баранами, які за поштовхом Сталіна і для його користий, себе взаїмно знищуватимуть.

Польська державна проблема сьогодні знаходиться в дуже тяжкому положенні і дорога до її усамостійнення йде тільки через поєднану боротьбу з другими поневоленими народами проти червоних окупантів. Тоді навіть в Лондоні і Вашингтоні польська проблема буде належно трактована, бо оператиметься на реальних силах; тоді польський уряд буде дійсним окремим партнером і самостійним політичним грачем, а не картами в руках чужих грачів – як це діється до тепер.

В тій ситуації, яка існує зараз, не поправляють долі польської проблеми ні Кримські ні інші конференції, бо поки Сталін має силу, то він ніколи не уступить з польських земель і завсіди знайде продуманий спосіб для вдержання петлі на шиї польського народу. Для такої ціли він готовий кожночасно зорганізувати внутрішню братовбивчу війну, як зробив це свого часу в Іспанії і Греції. Сталін стосуватиме найганебніші і найжорстокіші методи в поборюванні визвольної боротьби польського народу, щоби тільки вдержати Польщу, як 17-ту республіку, в складі СРСР. Для прикриття своїх дійсних намірів супроти Польщі і для замилення очей польському народові та другим народам світу, Сталін створив т.зв. Люблинський уряд, зложений з покидьків польського суспільства, які зрадивши свій нарід, пішли на підлу агентурну службу Москві. Хоча ми тим не думаємо негувати демократичні ідейні стремління польського народу, але можемо дати йому практичну пораду /бо ми вже мали час пізнати московсько-більшевицькі “штуки”/, – що всякі гуманні чоловіколюбні ідеї /православ'я, панслав'їзм, комунізм, демократизм/, які несла будь-коли імперіялістична Москва, були тільки гарно розмальованим плащиком, що служив дня прикриття її дійсних загарбницьких цілей. Точнісінько-так представляється справа з припасеним більшовиками “демократизмом” на територію Польщі. Зрештою більшовицьку термінологію треба завсіди протилежно розуміти: коли вони говорять про визволення то треба розуміти – поневолення, коли обіцяють рай, то треба сподіватися, що принесуть пекло і тд.

Якщо Сталін вдає такого щирого друга польського народу, то чому він цілево здержав наступ Червоної армії під Варшавою, тоді, коли там розгорілося протинімецьке повстання і заборонив давати будь-яку поміч польським повстанцям. Чейже не польські капіталісти і поміщики /більшевицькі терміни/ боролися в геройський спосіб на барикадах варшавських вулиць, а стояли там найкращі сини польського народу з ріжних шарів суспільства. Чому тоді, коли польські повстанці опинилися в жахливо тяжкому положенні /без зброї, амуніції, харчів/, а німці, користуючись, своєю збройною і чисельною перевагою, перетворювали Варшаву в купу румовища скроплену кров'ю польських героїв – Сталін злорадно затирав руки і тішився, що зменшується число тих, які зброєю перекреслилиб його пляни по відношенні до

Польщі. Цю цинічну і перфідну гру большевиків супроти поляків не тяжко розшифрувати кожному думаючому польському патріотові, в тому числі й щирому демократові. Бо дійсний демократизм буде впроваджений властивим польським урядом, аніколи Сталіним і його люблінською агентурою. Большевицькій Москві треба тільки виграти війну, а тоді вона вже зуміє наложити намордник польському народові і дати йому свободу вмерти в конц. таборах Соловок і на Сибірі. Не інакша доля стрінула б тоді і польських демократів, які бажають побудувати державу з демократичним устроєм, але самостійну і незалежну — навіть від Москви. Хай в тому випадку послужить приклад долі комуністів українців: Хвильового, Любченка, Скрипника, Шумського і других, які в 1917-20 рр. йшли з огнем в очах в бій за перемогу большевизму, а опісля були Сталіном розстріляні або покінчили самогубством.

Отже, в такій ситуації лише співпраця польського народу з українським і другими поневоленими народами являється передумовою до здобуття польської самостійної держави. Український нарід завсіди був схильний до порозуміння та співпраці з поляками. Таке його становище і сьогодні. Але до цього необхідно полякам змінити своє відношення до українців і їх державної проблеми — перш за все в своєму інтересі. Ми не хочемо ворогувати з польським народом, а навпаки, ми хочемо разом з ним боротися проти спільного ворога, разом перемогти і після перемоги жити в добросусідських взаєминах. Але, коли поляки не зійдуть зі свого україножерного становища і підніматимуть оружну руку проти українського народу, тоді його постава буде відповідати словам англійської пісні, яка звучить: “Ми війни не хочемо, але чорт бери, якщо вже прийдеться...”.

На кінець, розглянувши сучасне зовнішнє і внутрішнє положення Польщі, можемо безтенденційно ствердити, що польському народові лишається до вибору:

1/ Або польському урядові змінити дотеперішну політику по відношенні до України і других поневолених народів;

2/ Або, якщо він цього не зробить, польському народові змінити уряд і віддати справу керівництва своєю боротьбою в руки таким людям, які будуть здібні справу українсько-польського відношення позитивно полагодити;

3/ Або не зробити ні одного ні другого і тим самим засудити на смерть справу своєї самостійности.

Каже українська пословиця: вільному воля — спасенному рай.